

Jan Bielecki (1869-1926)

Jan Bielecki urodził się 24 XI 1869 r. w miejscowości Brzóza, ziemi radomskiej. Początkowo kształcił się w gimnazjum filologicznym w Radomiu, następnie w 1889 r. rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego. Nauki tej jednak nie ukończył, gdyż za czynny udział w tajnej pracy społecznej został zmuszony przez władze rosyjskie do wyjazdu za granicę – do Szwajcarii. Studia chemiczne ukończył na Politechnice w Zurychu i z dyplomem inżyniera-chemika wyjechał do Anglii. Tam przez kilka lat pracował w fabryce barwników anilinowych i drukarni tkanin bawełnianych. Pracę z dziedziny syntezy organicznej pod tytułem „Badania nad nowymi syntezami pochodnych bifenyłu” wykonał w laboratorium prof. Ullmanna na Uniwersytecie w Genewie. Była ona podstawą do uzyskania w 1899 r. stopnia doktora filozofii w zakresie chemii. Badania te okazały się nową, dogodną metodą syntezy organicznej - podczas ich przebiegu otrzymano szereg nie znanych przedtem pochodnych bifenyłu. Następnie na okres dwóch lat (1901-1902) Jan Bielecki wrócił do kraju i pracował jako współredaktor „Chemika Polskiego”. W kolejnym roku, znów poza granicami kraju – na Uniwersytecie w Genewie uzyskał habilitację i objął wykłady na stanowisku docenta. Nauczanie na powierzonym stanowisku prowadził do 1905 roku, kiedy to otrzymał posadę Kierownika Pracowni Chemicznej przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Pracę tę łączył z wykładami chemii organicznej w Towarzystwie Kursów Naukowych.

„Wczoraj minęło, jutro jeszcze nie nadeszło. Mamy tylko dziś.”¹

Rozwijanie szerszej działalności naukowej w ówczesnej sytuacji politycznej Polski nie było możliwe, dlatego dr Bielecki podjął decyzję o ponownym wyjeździe za granicę. Po rocznym pobycie w Genewie, przez kolejnych 10 lat pracował w Paryżu. Badania naukowe prowadził w Instytucie Pasteura oraz w Instytucie Fizjologicznym Uniwersytetu Paryskiego. Władze tej jednostki postawiły za cel wyjaśnienie jednego z podstawowych problemów fizyki: współzależności pomiędzy materią a energią promieniowania. Udział J. Bieleckiego w tym projekcie polegał na studiowaniu chemicznych i fizycznych efektów oddziaływania promieni ultrafioletowych na substancje organiczne.

Dalsze obszerne badania prowadzone przez Doktora dotyczyły absorpcji promieniowania ultrafioletowego w roztworach związków organicznych. Były to pierwsze w tej dziedzinie badania ilościowe przeprowadzane przy zastosowaniu niezwykle żmudnej ale jedynie wówczas dostępnej metody fotograficznej. Wykonano kilka tysięcy zdjęć fotograficznych dotyczących alkoholi, aldehydów, ketonów, kwasów karbonowych, estrów, amin i nitryli. Zgromadzony materiał doświadczalny umożliwił wyprowadzenie ważnych wniosków o występowaniu addytywności w absorpcji promieniowania ultrafioletowego. Ostatecznie prof. Bielecki i Wiktor Henri (Kierownik Instytutu) wykazali, że absorpcja w ultrafiolecie może być stosowana do wykrywania subtelných szczegółów budowy związków organicznych. Prace te miały znaczenie pionierskie i stanowią najważniejsze pozycje w dorobku badawczym Jana Bieleckiego.

W 1914 roku J. Bielecki podjął działania w kierunku uzyskania habilitacji na Uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim jednak na przeszkodzie temu stanął wybuch I wojny światowej. Jako sanitariusz-ochotnik służył w szeregach wojska francuskiego przez następny rok życia. Kolejne zaangażowanie to czteroletni okres redagowania miesięcznika Chimie et Industrie, organu „Société de Chimie Industrielle”. Za prace naukowe i inne zasługi dla Francji został uhonorowany stopniem kawalera Legii Honorowej.

¹ J. Langford, Ukryty ogień, Kraków 2010, s. 131.

Na zaproszenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w 1919 r. Jan Bielecki objął powołaną wówczas Katedrę Chemii Organicznej na Politechnice Warszawskiej. Jednocześnie otrzymał mianowanie na profesora zwyczajnego PW. Swoją działalność naukową rozszerzał jako założyciel i członek zarządu Polskiego Towarzystwa Chemicznego. W roku akademickim 1921/1922 był dziekanem Wydziału Chemicznego PW a także reprezentował polską chemię na kongresie IUPAC w Paryżu. W latach 1922/23 był członkiem powołanej przez Senat PW Komisji Bibliotecznej.

Wątki badawcze podjęte na Politechnice wraz ze współpracownikami dotyczyły wcześniejszego okresu działalności Profesora. Jeden z nich nawiązywał do syntezy organicznej. Z doświadczeń tych wyciągnięto ogólny wniosek, że „wprowadzenie grupy metylowej umożliwia zwiększenie trwałości barwnika trójfenylometanowego tylko wówczas, gdy podstawnik znajdzie się w pozycji *orto* lub *para* w stosunku do węgla „metanowego. Z kolei etylowanie zawsze powoduje pogłębienie barwy”.²

Drugi wątek dotyczył prac z lat 1909/1910 z dziedziny biochemii. Badania udowodniły doświadczalnie, że dodatek niektórych soli nieorganicznych a szczególnie azotanów i fosforanów ma dodatni wpływ na przebieg dializy peroksydazy.

Profesor Jan Bielecki rozwijał pracę naukową daleko poza obszar chemii organicznej. Jego zainteresowania sięgały pogranicza biochemii i medycyny oraz fizykochemii. Wyprzedzał na tym polu wielu współczesnych mu polskich chemików. Należał do grupy tych wybitnych uczonych, którzy przedwcześnie zakończyli twórczą działalność naukową. Po krótkim okresie choroby zmarł 3 stycznia 1926 r.

Oprac. Elżbieta Owczarczyk

Bibliografia:

1. Langford, Joseph: *Ukryty ogień*. Kraków: Wydawnictwo Znak. Kraków, 2010.
2. Małachowski, Roman.: *Wspomnienie o ś.p. Janie Bieleckim i jego działalności naukowej*. Roczniki Chemii, 1926, T. 6, s. 849-855.
3. Staniewicz, Leon (red.): *Politechnika Warszawska 1915-1925: księga pamiątkowa*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2009.
4. Kobyliński, Kazimierz (red.): *Politechnika Warszawska 1915-1965*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965.
5. Domański, Edward et al.: *150 lat wyższego szkolnictwa technicznego w Warszawie 1826-1976: materiały z sesji naukowej 13-14 grudnia 1976*. Warszawa: Wydawnictwa Politechniki Warszawskiej, 1979 .

² R. Małachowski, Wspomnienie o ś.p. Janie Bieleckim i jego działalności naukowej, Roczniki Chemii 1926, T. 6, s. 851.